

Život a služba biskupa Jozefa Čárskeho do roku 1939

JOZEFÍNA ZUBKOVÁ

THE LIFE AND THE SPIRITUAL SERVICE OF BISHOP JOZEF ČÁRSKY IN YEARS 1925 – 1939 by
Jozefína Zubková

*

DAS LEBEN UND DER BISCHOFSDIENST VON JOZEF ČÁRSKY IN DEN JAHREN 1925 – 1939
von Jozefína Zubková

Jednou z najvýznamnejších osobností katolíckej cirkvi na Slovensku v prvej polovici 20. storočia bola postava Jozefa Čárskeho. Istú pozornosť mu venovali autori už v druhej polovici 20. storočia, pričom však ich závery a hodnotenia boli zväčša prispôsobené vtedajšej politickej a spoločenskej atmosfére.¹ Po roku 1989 sa obnovil záujem o cirkevné postavy 20. storočia, ale najmä s prihliadnutím na ich činnosť v období komunizmu. Téma pôsobenia Jozefa Čárskeho v medzivojnovom období ešte nebola komplexne spracovaná, čo je súčasne istou príležitosťou – či výzvou – aj pre súčasných historikov.

Rodinný pôvod a štúdiá

O detstve a mladých rokoch Jozefa Čárskeho sa dozvedáme z rozličných zdrojov, no najmä z publikácie Stanislava Danišoviča *Od kolísky po šesťdesiatku*. Autor v nej pri príležitosti biskupových šesťdesiatych narodenín predstavil Čárskeho dovtedajší život.²

1 Porov. BAGIN, Anton (ed.): *Dvaja veľkí rodolubovia*. Trnava 1987; *Bulletin z príležitosti narodenia biskupa Jozefa Čárskeho a 150. výročia smrti Jozefa Ignáca Bajzu*. Prešov 1986; Slovenský biografický slovník, I.zv. A-D. Martin 1986, s. 407.

2 DANIŠOVIČ, Stanislav: *Od kolísky po šesťdesiatku*. Trnava 1946. Publikácia má skôr charakter pamätnice než odbornej práce, pretože skúmaná osobnosť v tom čase ešte žila a autor vychádzal len z materiálov dostupných v Spolku sv. Vojtecha.

Jozef Čársky sa narodil dňa 9. mája 1886 v dedinke Gbely na Záhorí (vtedy okres Skalica v Nitrianskej stolici).³

Čársky bol prvorodeným a vytúženým dieťaťom, pochádzajúcim zo zadlženej štrnásťdtej maloroľníckej rodiny Jána Čárskeho a Márie, rodenej Kokešovej.⁴ Na svet prišiel po šiestich rokoch manželstva. Jeho matka Mária často chodievala na púte do Šaštína, kde od Patrónky Slovenska, Sedembolestnej Panny Márie, prosila o dieťa.⁵ Táto smelá a nábožensky založená žena chcela vidieť najstaršieho syna v službe Bohu i národu. Bola to žena sčítaná, ktorá horlivo čítavala noviny, kalendáre a slovenské knihy. Svoje deti vychovávala k nábožnosti a oddanosti Bohu. Nikdy sa nsmela vynechať modlitba za najstaršieho Jozefa. I jej zásluhou mohol Jozef študovať za kňaza a jeho brat Ladislav za lekára. Dožila sa vytúženej synovej biskupskej vysviacky, lebo zomrela až 28. januára 1946.⁶

Otec Ján bol od mladého veku členom Spolku svätého Vojtecha (SSV) a takisto rád čítal. Viac sa však zaujímal o politiku a zúčastňoval sa ľudových zhromaždení. V deväťdesiatych rokoch 19. storočia sa stal členom Ľudovej strany (Néppárt), ktorá si vzala do programu uvedenie národnostného zákona z roku 1867. Bol horlivým a zaniieteným pracovníkom tejto strany. Podľa svedectva biskupovej sestry: „...*bol typom slovenského idealistu, vznetlivý, na všetko hotový, obetavý, no nie dost' reálny.*“ Zomrel 10. februára 1932 a je pochovaný na cintoríne v Gbeloch.⁷

Jozef Čársky mal trinásť súrodencov, ale iba ôsmi sa dožili dospelosti. Zo súrodencov vynikol, okrem Jozefa, brat Ladislav – lekár a neskôr hlavný zdravotný radca na Povereníctve SNR pre zdravotníctvo. Spomenúť

3 IRŠA, Rudolf – CHOCHOLÁČKOVÁ, Blažena – GRONSKÁ, Lenka: *Gbely*. Skalica 1992, s. 7, 10.

4 Archivum Archidioecesis Cassoviensis (ďalej AACass). Košice, Episcopalia, Jozef Čársky, Curriculum vitae.

5 ANDREJ, Ján: *Dejiny košického biskupstva latinského obradu v rokoch 1918 – 1939*. Prešov 1999, s. 60.

6 ČECH, Pavol: *Trampoty mladého Čárskeho*. In: HIŠEM, Cyril – ZUBKO, Peter (edd.): *Štyridsiate výročie úmrtia biskupa Jozefa Čárskeho*. Košice 2002, s. 22.

7 AACass. Košice, fond Košické biskupstvo, oddelenie Episcopalia, zložka Jozef Čársky, Curriculum vitae, Dotazník a životopis.

možno Ľudovíta, ktorý bol súdnym podúradníkom v Malackách, a v neposlednom rade sestru Evu, ktorá od roku 1914 viedla svojmu bratovi Jozefovi domácnosť.

Treba si uvedomiť, že Jozef Čársky vyrastal v dobe, keď sa maďarské vládnuce kruhy pokúšali likvidovať akékoľvek slovenské národné povedomie, bezohľadne zavádzali maďarizáciu a najrôznejšími spôsobmi postihovali slovensky národne zmýšľajúcich jednotlivcov.

Ľudovú školu navštevoval vo svojej rodnej obci. Jeho učiteľom bol Anton Pavlovič, ktorý talentovanému a nadanému žiakovi pomáhal. Tento učiteľ bol iniciátorom ďalšieho štúdia Jozefa Čárskeho. Presvedčil rodičov Jozefa Čárskeho, že ich syn má predpoklady ďalej sa vzdelávať. Ďalšiu etapu svojho školského života prežil v Skalici. Tu navštevoval štyri triedy nižšieho gymnázia v rokoch 1898 – 1901.⁸ Predieral sa životom doučovaním slabších, ale zámožnejších žiakov, alebo vďaka podpore dobrých ľudí.⁹ Z jeho vysvedčení je zrejmé, že najviac problémov mal s maďarčinou¹⁰ (pozri prílohu, tabuľka č. 1). V Skalici býval v rodine Michala Bellaya. V tomto období sa budovalo jeho národné povedomie, kedy čítaval skalický časopis „Pokrok“¹¹, „Hlasník“, či „Školník“. Chodieval na vtedy zakázané predstavenia slovenských divadiel v Katolíckom kruhu, ktorý viedli dekan Dr. Ľudovít Okánik a lekár Dr. Pavol Blaho.¹² V tomto čase zbieral po dedinách starožitnosti pre múzeum Katolíckeho kruhu, ktoré vtedy skupovali židia. Zbierku tvorili staré sochy, obrazy, kríže, džbány

8 ANDREJ, Ján: *Dejiny košického biskupstva latinského obradu v rokoch 1918 – 1939*, s. 61.

9 AACass. Košice, Episcopalia, Jozef Čársky, Curriculum vitae.

10 Vysvedčenia nachádzajúce sa v archíve Arcibiskupského úradu v Košiciach sú písané v maďarčine. AACass. Košice, Episcopalia, Jozef Čársky, osobné doklady, školské vysvedčenia, nesign.

11 Do týždenníka Pokrok, ktorý redigoval Dr. Pavol Blaho, sám prispieval ako skalický gymnazista krátkymi správami či poviedkami, ktoré podpisoval skratkami, alebo menom Jozef. ČECH, Pavol: Jozef Čársky biskup a jeho odkaz nám. In: *Bulletin z príležitosti 100. výročia narodenia biskupa Jozefa Čárskeho a 150. výročia smrti Jozefa Ignáca Bajzu*. Prešov 1986, s. 10.

12 Tamže, s. 10.

a taniere, ktoré boli v domácnostiach zbytočné.¹³ Národné povedomie však zdedil aj po otcovi, ktorý sa zaujímal o národné a náboženské pohyby. Počas otcovej mladosti pracoval aj v Ludovej strane grófa Ferdinanda Zichyho (Néppart).¹⁴

Vo svojom študentskom putovaní sa dostal i do Bratislavy, kde navštevoval piatu a šiestu triedu gymnázia. Ako klerik ostrihomskej arcidiecézy býval na Kapitulskej ulici v seminári sv. Imricha.

Zúčastňoval sa na schôdzach slovenských bohoslovcov, ktoré sa konali na farách národne zmýšľajúcich kňazov – Štefana Pukančika v Kútoch, Pavla Blahu v Brodskom, Jána Donovala v Smolinskom a Pavla Príhodu na Búroch. Na jednej schôdzi predsedal Dr. Jehlička¹⁵, ktorý zapôsobil na Čárskeho svojou prednáškou o Humovej a Kantovej filozofii. S Dr. Jehličkom ostali v kontakte i počas jeho štúdia teológie. Do sídla arcibiskupa, Ostrihomu, sa dostal na štúdia siedmej a ôsmej triedy gymnázia¹⁶ (pozri prílohu, obr. č. 1).

V roku 1905 dokončil štúdiá na gymnáziu v Ostrihome, kde aj zmaturoval. Predstavení ho poslali študovať na viedenskú univerzitu ako chovanca pre diecézu Uhorska.¹⁷ Teologické štúdiá začal 9. októbra 1905, tie však musel ukončiť predčasne už v máji 1906 pre podozrenie z „panslavizmu“ a „prehnaného sociálneho zmýšľania“. Na príkaz ostrihomskej cirkevnej vrchnosti bol spolu s ďalšími študentmi zo seminára vylúčený. Dôvodom bolo jeho neutíchajúce slovenské národné povedomie.¹⁸ V tom

13 AACass. Košice, Episcopalia, Jozef Čársky, Curriculum vitae.

14 Uhorská strana založená katolikmi, ktorí žiadali zrovnoprávnenie všetkých národností s Maďarmi. Podporoval ju aj Andrej Hlinka a Ferko Skyčák. ČECH, Pavol: Jozef Čársky biskup a jeho odkaz nám, s. 22. Táto politická strana Uhorska vznikla z protestu proti pokrokárskemu liberalizmu, ktorý v rokoch 1894 – 1895 presadil na sneme v Budapešti proticirkevné zákony. In: DANIŠOVIČ, Stanislav: *Od kolísky po šesťdesiatku*, s. 10.

15 František R. Jehlička (24. 1. 1879 – 3. 1. 1939), novotomistický filozof, politik, publicista. Teológiu vyštudoval na viedenskom Pazmáneu a neskôr ju prednášal na budapeštianskej a varšavskej univerzite. PAŠTEKA, Július et al.: *Lexikón katolíckych kňazských osobností Slovenska*. Bratislava 2000, s. 606-607.

16 ČECH, Pavol: Jozef Čársky biskup a jeho odkaz nám, s. 23.

17 AACass. Košice, Episcopalia, Jozef Čársky, Curriculum vitae.

18 ČECH, Pavol: Jozef Čársky biskup a jeho odkaz nám, s. 24.

čase musel z rovnakého dôvodu opustiť trnavské gymnázium i Ján Pös-tényi, budúci dlhoročný predseda Spolku sv. Vojtecha.¹⁹ Aj vo Viedni bol v písomnom kontakte so zanietenými národovcami. František Jedlička písal pre bohoslovcov obežníky, ktoré ďalej putovali z Pazmáneu do Banskej Bystrice a Nitry. Týchto študentov oduševňoval k slovenskému národnému povedomiu. Okrem Čárskeho bolo v Pazmáneu päť národne zmýšľajúcich Slovákov. Práve obežník, ktorý rozposlal Dr. Jehlička, sa stal osudným pre mladých študentov teológie. Z Viedne Čársky preposlal obežník Štefanovi Mandíkovi do Ostrihomu s tým, aby mu oznámil, či ho dostal. Zásielka však do Ostrihomu neprišla. O niekoľko týždňov Čársky písal gymnazistovi Vendelínovi Sahulčíkovi do Ostrihomu, či nevie o osude obežníka. V liste naznačil jeho obsah i ďalších dôverníkov z ostatných slovenských seminárov. Jehličkov obežník i Čárskeho list (obsahujúci prejavy nadšenia z národne uvedomelých prvákov, ale zároveň aj sklamanie zo zákazu čítať v ostrihomskom seminári časopisy a noviny v slovenčine) sa dostali do rúk predstavených ostrihomského seminára, ktorí ich posúdili ako nebezpečný panslavizmus. Jozef Čársky poslal 16. apríla 1906 svojmu priateľovi list, v ktorom sa mu zdôveril, ako bol predvolaný k predstavenému (špirituálovi) pre chytený list: „*Potom mi začal vykladať, že jak škodlivý je náš smer, že povede k sošátnteniu kat. škôl, že prinášame do zlého chýru Pazmáneum, ktoré je pre nás v zlom chýry, že práve od tialto vychádzajú vodcovia tohto nového smeru, atď...*“ Spomínal i Dr. Štefana Čárskeho,²⁰ od ktorého sa dozvedel, že zo seminára vyhodili Mandíka, a ktorý mu radil, aby si radšej pestoval materčinu a nestrácal čas politikárčením. V tom čase bola jeho pošta pod dozorom. Predstavení rovnako podozrievali Michala Buzalku.

Bohoslovec Čársky sa chcel stať kňazom, ale v jeho živote nastal okamih, keď sa musel rozhodnúť kde štúdiá dokončí, keďže vo Viedni to z dôvodu jeho silného národného presvedčenia nebolo možné. Bol pred-

19 DANIŠOVIČ, Stanislav: *Od kolisky po šesťdesiatku*, s. 23.

20 Štefan Čársky (1870 – 1953), kanonik, pedagóg, rektor viedenského Pazmáneu. Rektor Rakúsko-uhorského domu v Jeruzaleme v rokoch 1895 – 1897. Spovedník Habsburgovcov vo Viedni. In: PAŠTEKA, Július et al.: *Lexikón katolíckych kňazských osobností Slovenska*, s. 201-202.

volaný predstaviteľmi seminára, ktorí zisťovali, či propaguje Katolícke noviny, či chodíeva na stretnutia národne uvedomelých Slovákov na Velehrad a kto ešte v seminári prechováva myšlienku slovenského národa. Vo Viedni dokončil druhý semester, ale v Pazmáneu už nemohol zostať. Tento semester dokončil na príhovor Dr. Antona Štefánka, absolventa viedenskej univerzity, a Dr. Štefana Čárskeho, ktorý sa pokúšal rodákovi pomôcť.²¹ No najťažšie znášali jeho vylúčenie zo seminára rodičia. Jeho otec vtedy napísal: „*Keby Ťa boli vyhodili pre nemravnosť alebo nejaký hriech, hanbil bych sa, ale trpíš pre svoj národ, som na to hrdý.*“²² 5. mája 1906 vyšiel v Katolíckych novinách článok o vyhodení troch slovenských bohoslovcov z viedenského Pazmána.²³

Po návrate domov bol sledovaný maďarskými žandármi, ktorí čakali, čo bude Jozef Čársky podnikat ďalej. Mal zakázané nosiť reverendu. V tomto čase, plnom prenasledovaní a neslobody, viedli jeho kroky na faru do Vajnora k Ferdišovi Jurigovi²⁴, ktorý sa plne pripravoval na voľby a nemal veľa času na svojho hosťa. Raz ho však zobral na predvolebné stretnutia po dedinách, kde vo svojich príhovoroch poukazoval na nežičlivý maďarský režim: „*Aby ste sa presvedčili na vlastné oči, hľa, tu sedí Jozef Čársky z Gbelov, vynikajúci žiak, syn znamenitých slovenských rodičov, ktorého minulý týždeň nežičlivci slovenského národa vyhodili zo seminára vo Viedni...*“²⁵ Na radu Jurigu sa pobral na faru do Marianky k Jozefovi Závodskému, ktorý mu na istý čas poskytol ubytovanie uňho na fare. Jozef Závodský kontaktoval biskupov, aby ho niektorí z nich pri-

21 Ďalšími bohoslovcami boli Ján Gašperčík (4.roč.) z Banskej Bystrice, Jozef Zipser (1. roč.) z Banskej Bystrice, Jozef Pazúrik (3. roč.) a Štefan Stolárik (2. roč.) z Nitry, Michal Buzalka (2. roč.) odchovanec z Osvaldova. In ČECH, Pavol: Jozef Čársky biskup a jeho odkaz nám, s. 11.

22 ČIŽMÁR, Marián: *Páslí zverené im stádo. Košickí biskupi v rokoch 1804 – 2004*. Prešov 2006, s. 280.

23 *Katolícke noviny*, 1906, roč. 57, č. 19, s. 5.

24 Ferdiš Juriga (12. 10. 1874 – 23. 11. 1950), politik, publicista, redaktor, spolkový pracovník. Člen výboru SSV, poslanec uhorského snemu a poslanec revolučného Národného zhromaždenia v Prahe. PAŠTEKA, Július et al.: *Lexikón katolíckych kňazských osobností Slovenska*, s. 618-620.

25 DANIŠOVIČ, Stanislav: *Od kolisky po šesťdesiatku*, s. 25.

jal za bohoslovca svojej diecézy. I sám Čársky sa obracal na viacerých biskupov s prosbou o pomoc. Na príhovory svojho rodáka Štefana Čárskeho, toho času kanonika v Ostrihome, farára z Dojča Michala Tomečka a farára Gejzu Szücsyho z Malých Levár sa podpora našla. Pomoc prišla zo vzdialenej diecézy na východe, z Košíc, konkrétne od košického biskupa Augustína Fischer-Colbrieho, muža európskeho rozhľadu a sociálneho zamerania a veľkej autority, vplývajúcej na postoje kňazov. Dr. Fischer-Colbie sa stretával s rôznymi osudmi ľudí. Videl nebezpečenstvá hroziace mladým ľuďom a chcel ich chrániť pred ich následkami. Okrem toho malo Košické biskupstvo veľký nedostatok kňazských povolání. To boli dôvody, prečo Čárskeho prijal za klerika pre Košickú diecézu. Biskup ho poslal dokončiť bohoslovecké štúdiá na renomovanú fakultu v Innsbrucku (Tirolsko). Innsbrucká teologická fakulta mala veľmi dobrú povesť v odbornom svete. Viedli ju jezuiti a pre zahraničných študentov bolo zriadené moderné kolégium Canisianum. Zo slovenských biskupov tam okrem Jozefa Čárskeho študoval aj Eduard Nécsey.²⁶ Podmienkou biskupa Fischera-Colbrieho bolo, aby si zmenil meno: „*Aby šovinistické noviny do mňa a do Vás nebily a neznemožnily Vaše pôsobenie.*“²⁷ Z indexu z teológie v Innsbrucku môžeme skonštatovať, že k zmene priezviska počas štúdiá na vysokej škole nedošlo,²⁸ ani v nasledujúcich rokoch. Biskup zrejme myslel na „zmenu mena“ v morálnom zmysle. V Innsbrucku mu uznali obidva semestre teológie, ktoré absolvoval na viedenskej univerzite, čo dopomohlo k tomu, aby štúdium dokončil v riadnom čase. Tu sa zdokonalil v nemčine.²⁹ Štúdiá v Innsbrucku boli i finančne dosť náročné. Z toho dôvodu sa Jozef Čársky pokúšal nachádzať finančné prostriedky

26 Eduard Nécsey (9. 2. 1892 – 19. 6. 1968), „miláčik chudoby, biskup roľníctva“, prof. sv. Písma. Vyvíjal značnú literárnu a publikačnú činnosť. V roku 1940 bol menovaný za papežského preláta. V rokoch 1948 – 1968 pôsobil ako apoštolský administrátor v Nitrianskom biskupstve. PAŠTEKA, c.d. 56, s. 979. Porov. HARČÁR, Anton: *Žil som v Košiciach*. Bratislava 2003, s. 62.

27 AACass. Košice, Episcopalia, Jozef Čársky, Curriculum vitae.

28 AACass. Košice, Episcopalia, Jozef Čársky, Index.

29 ANDREJ, Ján: *Dejiny košického biskupstva latinského obradu v rokoch 1918 – 1939*, s. 62.

v rôznych spolkoch.³⁰ Sám Fischer-Colbrie ho finančne podporoval a tamojší biskup Waitz ho mal aj vysvätiť v Innsbrucku za kňaza.³¹ Po ukončení štúdia dostal ponuku zo Spojených štátov, aby šiel plniť svoju kňazskú službu medzi tamojších krajanov. On chcel ale naplniť misiu medzi svojim utláčaným a neslobodným ľudom v domovine.

Primície slávil v rodných Gbeloch 1. augusta 1909. Na tejto slávnosti boli účastní tridsiati kňazi a traja bohoslovci. Už pri tejto príležitosti Ferdiš Juriga predpovedal Jozefovi Čárskemu: „*Darmo nás prenasledujete, vyhánate zo seminárov, dožijeme sa čias, že ešte z týchto slovenských, slamou prikrytých domkov, budete mať biskupov...*“ I primiciantovi adre-

30 „*Blahorodý a Vysokovážený Pane Predseda! Ja níže podpísaný s poníženou prosbou sa obraciam na slávny „Slovenský Národný Spolok“ a na Vás jako na jeho zaslúžilého predsedu, aby ste mi ráčili z tohtoročích štípeníí daktoré poskytnúť. Som poslucháč bohosloveckej fakulty v Inomostí. Lanského roku som bol vo Viedni v kat. uhorskom ústave, v tak zvanom „Pazmáneume“. Ztadiaľto mňa pre slovenské smýšľanie koncom apr. vytvorili. Kým ostatní – tiež vyhodení – moji súdruhovia nastúpili inú drahu, ja som zaumienil ostať. Proboval som vo viacerých biskupstvách, ale darmo. Tak sa zdalo, že uhorskí biskupi uzavreli kartell: Slovák neprijať. Preto na radu viacerých slov. kňazov pošiel som do Inomostia pokračovať na vlastné trovy v mojich štúdiach. Kol'ko biedy musím často pretrpeť, ľahko pochopí každý, kto vie, že som syn – a to najstarší, chudobnej, 10 členovej sedliackej rodiny. Dvaja moravskí biskupi mňa chceli prijať do svojho semeníšta, kde bych bol zdarma pokojne študoval. Ja som radšej volil biedu, lebo na každý pád chcem byť na Slovensku. Mám totižto nádej, že keď tu budem pod vedením jezuitov jeden – dva roky utiahnutý, dostanem sa volajako do daktorého biskupstva na Slovensku a budem mŕcť účinkovať jako kňaz medzi naším utlačeným ľudom. Pripojený opis indexu z posledného semestra dokazuje, že som zo viacerých predmetov prvú známku (= eminenciu) obdržal. Musím poznamenat', že na bohosloveckej fakulte kollókvia v indexu zaznačné platia čo základné zkúšky na iných fakultách. Zhotovená práca je preklad Jednej legendy z vianočnej prílohy záhrebských novín „Hrvatska“ (1906 25. dec.). Pôvodný jazyk je nie označený. Dľa autora: J. Lamaître, bude myslím francúzsky. K tomuto som priložil tri žartovné udalosti, z ktorých vidieť, že sa Slovák budí z národného spánku. O napísanie odporúčajúcich riadkov som požiadal pána Ferd. Dúbravského, redaktora „Lud. Novin“ v Skalici, ktorý mňa osobne pozná. Prosbu ešte raz opakujem a seba do vašej láskavej dobroprajnosti porúčajúć som... v Inomostí 1é – ho jan. r. 1907. Váš úprimný ctiteľ Jozef Čársky. II. r. bohoslovec.“ AACass. Košice, Jozef Čársky, Curriculum vitae.*

31 DANIŠOVIČ, Stanislav: *Od kolisky po šesťdesiatku*, s. 28.

soval: „*musíš milovať Slováka – človeka, akým je, aj tú jeho halenu, aj tie jeho boty.*“³² A to ostalo v Čárskom zakódované po celý jeho život.

Kňazská služba

Po primičnej slávnosti začala v živote Jozefa Čárskeho ďalšia kapitola jeho života. Dostal svoje prvé kaplánske pôsobisko v Monoku v maďarskej časti zemplínskej stolice. Čársky pomáhal organizovať „Potravné družstvo“ ako obranu proti vykorisťovaniu a úžere ľudu obchodníkmi. Obhajoval záujmy slovenských poľnohospodárskych sezónnych robotníkov, ktorí v lete chodievali do Monoku na veľkostatok. Donášal im slovenské knihy a noviny, národne ich povzbudzoval. Dal pohrebné, pre chorých povoz k lekárovi alebo po lekára.³³ V tejto farnosti si ho veriaci obľúbili do takej miery, že poslali biskupovi Fischer-Colbriemu delegáciu so žiadosťou, aby bol Čársky menovaný za tamojšieho farára. Veriacim sa približoval i v Čítacom kruhu a v náboženských spolkoch.

Začiatkom roku 1911 začal pôsobiť ako kaplán pre nemecky hovoriacich veriacich v Košiciach. Činnosť nemeckého kaplána vykonával spolu so Štefanom Onderčom,³⁴ ktorý bol v tom čase slovenským kaplánom. Po celý ich ďalší život ostali najlepšimi priateľmi.³⁵ Napriek tomu, že bol kaplánom pre nemeckých veriacich, chodieval kázať po slovensky. Bol veľmi obľúbeným kazateľom. Veriaci prosili svojich farárov, aby Čárskeho pozývali kázať aj do ich kostolov. Neskôr bol v Košiciach menovaný slovenským kaplánom. Tu nadviazal kontakty s predplatiteľmi „Slovenských novín“ a „Ľudových novín“, najmä s horlivým národným pracovníkom banky Tatra v Prešove Jánom Strakom a knihkupcom Júliusom Kustom. Medzi uvedomelými Slovákami začal šíriť svätovojtešskú literatúru a slo-

32 ČIŽMÁR, Marián: *Pásli zverené im stádo. Košickí biskupi v rokoch 1804 – 2004*, s. 279 – 280.

33 AACass. Košice, Episcopalia, Jozef Čársky, Curriculum vitae.

34 Štefan Onderčo (19. 8. 1884 – 31. 3. 1937), kanonik, národovec, publicista, politik. Člen Slovenskej ľudovej strany, poslanec v Pražskom parlamente. In: PAŠTEKA, Július et al.: *Lexikón katolíckych kňazských osobností Slovenska*, s. 1011.

35 ČIŽMÁR, Marián (ed.): *Štefan Onderčo – kňaz, rododub a politik*. Prešov 1995, s. 17.

venské náboženské časopisy a zároveň ich získaval za členov Spolku sv. Vojtecha. Národné povedomie šíril aj prostredníctvom Ľudových novín, kde pod prezývkou „Cestovateľ“ uverejňoval rôzne správy z Šariša a Abova, ktoré získaval od spomínaného Jána Straku. Tento „Cestovateľ“ vzbudzoval u maďarských žandárov nepokoj. Pokúšali sa tohto buriča vypátrať, ale Čárskeho nenašli. Ten žil spokojne na fare a obraňoval tých, ktorých zatkli pre podozrenie zo šírenia panslavizmu.³⁶

V Košiciach sa stal tiež profesorom náboženstva na Vyššej dievčenskej škole. Zároveň zastával miesto predsedu charitatívneho spolku sv. Antona, ktorý dvakrát týždenne rozdával chlieb a šaty v kostole Uršulínok a peňažnú podporu mnohohodným, bezmajetným a chudobným v meste. Tu kázaval o sociálnej otázke a o pomoci chudobným.³⁷ Okrem toho vykonával aj službu diecézneho cenzora, mimoriadneho spovedníka sestier vincentiek v košickej nemocnici. Tiež bol členom kňazského spoločenstva, ktoré malo na starosti ľudové misie.

V roku 1914 začal vyučovať slovenský jazyk na Vyššej škole bohosloveckej a o rok neskôr dostal aj svoju prvú farnosť v prešovskom okrese, v obci Široké.³⁸ Na faru do Širokého sa dostal na prosby a naliehania bývalého spolukaplána z farnosti Monok Štefana Onderča. Kandidátku na toto miesto podal v posledný večer a bol zvolený všetkými roľníckymi hlasmi. V Širokom mal pred sebou náročnú úlohu. Bol stále sledovaný vrchnosťou, prostredníctvom tunajšieho notára, žida, ktorý mal sledovať jeho vlasteneckú činnosť. Notár ho nabádal, aby bol obozretný. Nebol len kňazom, venoval sa i režírovaniu divadelných predstavení, na ktoré chodievali ľudia zo širokého okolia. Boli to prvé divadelné hry v slovenčine v oblasti Šariša.

Jozef Čársky pôsobil v Širokom počas celého obdobia prvej svetovej vojny. Na fare mal veľké hospodárstvo. Zaoberal sa i otázkami liečenia chorôb statku. Keďže bolo nedostatok liekov, chodieval so žiakmi zbierať liečivé rastliny a z toho zhotovil lekárničku pre domácnosti. Poznat-

36 DANIŠOVIČ, Stanislav: *Od kolísky po šesťdesiatku*, s. 30-31.

37 AACass. Košice, Episcopalia, Jozef Čársky, Curriculum vitae, Dotazník – Životopis 1955.

38 HIŠEM, Cyril: *Košické presbytérium 1804 – 2006*. Prešov 2006, s. 425.

ky zbieral z kníh a časopisov, ktoré často objednával. Riadil sa heslom: „*Farár je všetkým všetko.*“ Od 15. októbra 1915 začal viesť farskú kroniku „*Historia Domus Parochiae Širokaensis*“. Do tejto farskej kroniky zaznamenával významné udalosti, ktoré sa odohrali v širokej farnosti. Posledný Čárskeho záznam v kronike pochádza z 31. decembra 1923.³⁹ Aj v tomto kúte Slovenska bol všetkým otcom, bratom i priateľom. Horlivým kňazom, dušpastierom i pomocníkom. Rozdával lásku i radu, hodnoty, ktoré si každý občan Širokého a filiálok Víťaz a Ovčie veľmi vážil. Po skončení vojny zakúpil, najmä z milodarov amerických Slovákov, do všetkých kostolov farnosti zvony a obnovil i vnútornú časť kostolov.

Ako človek a kňaz musel i v novej republike zápasiť s určitými problémami. Jeho priateľ Anton Dujsík, administrátor v Sedliciach, sa mu v liste z 15. marca 1919 zdôveruje o nenávisti Čechov voči Slovákom. V liste píše, že Česi nás nazývajú nevzdelancami, správajú sa k nám povýšenecky, hoci sme ich bratským národom. Spomína časy, „*kedy sme s nádejou dúfali, že v československom štáte bude cirkev úplne slobodnou*“. Anton Dujsík s bôľom spomína zatvorenie katolíckeho gymnázia a zákaz predávania katolíckych novín Slovák. Nakoniec porovnáva: „*Maďari nám brali reč, Česi nám berú vieru. Jeden horší, ako druhí! Najlepšie by nám bolo samým.*“⁴⁰

V roku 1921 ho biskup Augustín Fischer-Colbrie vymenoval za asesora⁴¹, ale na žiadosť samotného Čárskeho ho hlava Košickej diecézy ponechala na fare v Širokom, pretože jeho práním bolo ostať medzi vidieckym ľudom. V roku 1923 biskup Fischer-Colbrie, ktorý jediný ostal na biskupskom stolci aj po rozpade monarchie, vyzýval Čárskeho, že ho potrebuje v Košiciach z dôvodu nedostatku uvedomelých kňazov. Bol to záujem celej diecézy, aby sa opäť vrátil do Košíc. Bol zvolený do úradu riaditeľa Katolíckeho konviktu⁴² stredoškolského. Budúcich kňazov chystal na kňazské povolanie, aby svoju službu plnili s láskou k slovenskému ľudu.

39 ČECH, Pavol: Jozef Čársky – košický biskup. In: BAGIN, Anton (ed.): *Dvaja veľkí rodolubovia*. Trnava 1987, s. 16.

40 AACass. Košice, Episcopalia, Jozef Čársky, korešpondencia.

41 Asesor – úradník na cirkevnom súde.

42 Konvikt – internát pre študentov kláštorňých škôl, či príprava na štúdium kňazstva.

So svojimi farníkmi sa rozlúčil 29. decembra 1923. Za jeho nástupcu bol ustanovený Vojtech Jančáry, ktorý do farskej kroniky napísal: „*Bol u tunajších veriacich všeobecne obľúbený. Milovali ho úprimne, bez pretváranky: inteligenti aj neučení, bohatsí aj chudobní rovnako. Príčinu toho vidím v tom, že ako opravdivý „alter Christus“ bol otcom a vodcom zvereného mu ľudu. Zdobený vynikajúcimi kňazskými cnosťami, vedecky všestranne podkutý, neodolateľnej výrečnosti, v osobnom styku príťažlivý a horúcej lásky k Cirkvi a svojmu slovenskému ľudu. Tento nevšedný muž pevnou rukou ovládal situáciu v ťažkých poprevratových rokoch, nezadržateľne viedol farnosť k vyšším métam. Preto aj bol vybraný za majstra budúcich kňazov diecézy. Už vtedy sa všeobecne súdilo, že toto jeho povýšenie nebude posledné...*“⁴³ Neskôr si Čársky už ako košický biskup spomínal na toto obdobie slovami: „*Za prvej svetovej vojny, keď som videl, že národný život v Košiciach pomaly vymiera, rozhodol som sa odísť na slovenský vidiek a tam pracovať na poli cirkevnom i národnom, čo sa ešte dá. A tak odišiel som na faru do Širokého, kde som prežil skončenie prvej svetovej vojny a ostal až do roku 1924... Pri vzniku 1. ČSR pomáhal som s ostatnými národnými buditeľmi na Východe upevňovať základy rodiacej sa čsl. vlasti.*“⁴⁴

V školskom roku 1923/1924 sa stal výpomocným učiteľom pri čsl. učiteľskom ústave v Košiciach, kde vyučoval 6 hodín týždenne náboženstvo. Biskup z toho dôvodu vydal i úradné osvedčenie o jeho výbornej spôsobilosti vyučovať náboženstvo na stredných školách⁴⁵ (pozri prílohu, obr. č. 2).

Začiatok biskupskej služby

Augustín Fischer-Colbrie, predstaviteľ Košickej diecézy sa v roku 1924 zúčastnil na ceste do Ríma. Pri tejto príležitosti sa štátny sekretár kardinál Pietro Gasparri opýtal Fischera-Colbriego, koho zo svojich slo-

43 ČIŽMÁR, Marián: *Páslí zverené im stádo. Košickí biskupi v rokoch 1804 – 2004*, s. 285.

44 AACass. Košice, Episcopalia, Jozef Čársky, fasc. 6, Curriculum vitae 1959.

45 AACass. Košice, Episcopalia, Jozef Čársky, Referát ministerstva školstva a národnej osvety v Bratislave.

venských kňazov by odporúčal na uvoľnený biskupský stolec Rožňavskej diecézy. Biskup jednoznačne navrhol Jozefa Čárskeho.

To bol iste hlavný podnet toho, aby 30. marca 1925 pápež Pius XI. menoval Jozefa Čárskeho biskupom a apoštolským administrátorom Rožňavskej diecézy (pozri prílohu, obr. č. 6). Čársky dostal titul biskupa Thagorského, kedysi jestvujúcej kresťanskej komunity vo Svätej zemi. Biskupská vysviacka sa konala v Trnave v Dóme sv. Mikuláša 14. júna 1925. Spolu s Jozefom Čárskym bol vysvätený aj Dr. Pavol Jantusch, apoštolský administrátor pre Trnavu, ktorý bol za biskupa zvolený ešte v roku 1922. Vysviacku vykonal pražský arcibiskup Dr. František Kordáč. Spolusvätitelmi boli biskup Karol Kmeľko a užhorodský biskup⁴⁶ Petro Gebej.⁴⁷ Na tejto významnej udalosti sa zúčastnil i spišský biskup Ján Vojtaššák.⁴⁸ Na slávnosti boli prítomní i jeho rodičia, veriaci z okolitých dedín, biskupovi rodáci z Gbelov, oblečení v rázovitých krojoch, a taktiež bývalí farníci zo Širokého.⁴⁹

Časopis Slováč uverejnil 4. júna 1925 podrobný program slávnostnej vysviacky dvoch slovenských biskupov v Trnave. Slávnosť sa začala 13. júna o 17,45 hodine uvítaním svätiačeho arcibiskupa Kordáča a ostatných členov biskupského zboru Čiech, Moravy a Slovenska. Slávnostný sprievod sa tiahol od železničnej stanice až k farskému chrámu sv. Mikuláša.⁵⁰

Slovák zo 4. júna 1925 tiež cituje časopis České Slovo, ktoré ešte pred Čárskeho vymenovaním do Rožňavy konštatoval: „Čársky je jeden z najmenej vhodných kandidátov na košický biskupský stolec. Je nemysliteľné,

46 Archív Rádu Rímskej Únie sv. Uršule. Haus-Chronik 1911 – 1932.

47 Petro Gebej – biskup mukačevskej gréckokatolíckej diecézy. Zastával rusínsku národnú orientáciu. Nariadil, aby všetka dokumentácia diecézy bola vedená v rusínskom jazyku. Bránil preniku pravoslavia na Podkarpatskú Rus. V Užhorode zriadil Ústredný kancelár obrany viery a Spoločnosť gréckokatolíckej mládeže. POP, Ivan: *Dějiny Podkarpatské Rusi v datech*. Praha 2006, s. 323.

48 KAZIMÍR, Milan – ZACHAROVÁ, Daniela: *Trnava na starých pohľadniciach*. Bratislava 2007, s. 46.

49 KOLLÁR, Pavol: J. Čársky – apoštolský administrátor v Rožňave (1925). In: HÍŠEM, Cyril – ZUBKO, Peter (edd.): *Štyridsiate výročie úmrtia biskupa Jozefa Čárskeho*. Košice 2002, s. 43.

50 *Slovák*, 1925, roč.VII, č.125, s. 1.

aby biskupom v ČSR stal sa kňaz, ktorý na bývalom pôsobišti musel byť pod četníckym dohľadom súc v podozrení, že skrýval maďarských špiónov a rozširoval iredentistické tiskoviny.⁵¹ Karol Medvecký vo svojej knihe Slovenský prevrat píše o stretnutí s Jozefom Čárskym, kde spomína: „22. dec. pohli sme sa raňajším vlakom do Sabinova, odtiaľ pešo do Ňaršan⁵². Tu nám dal r. k. Štefan Onderčo sane, ktorými sme v noci okolo 2. hod. prišli na faru do Širokého k r. k. farárovi Čárskemu. Uzinených uhostil nás v kuchyni čajom a ticho nás vyprevadil k saniam, majúc obavu, že nás maďarské vojsko, dôstojníci ktorého boli u neho na fare ubytovaní, niekde na ceste zastrelia.“⁵³ V časopise šlo z českej strany zrejme o protikatolícky orientovanú akciu, namierenú proti katolíckym biskupom. Jozef Čársky a Štefan Onderčo boli nielen priateľmi, ale mali i „spoločné zaniehanie za Boha a slovenský národ. Spolu aj s Jánom Strakom, laickým zaniehancom za práva Cirkvi a Slovákov, často sa radili a navzájom povzbudzovali k práci pre dobro Cirkvi a slovenského národa.“⁵⁴ Aj sám Jozef Čársky si spomína: „Ťažšia bola práca národná. Pomery v tomto ohľade boli na východe neuveriteľne smutné. Národné povedomie inteligencii chýbalo. Sebamenšie národné hnutie – hoc nepolitické – napr. šírenie kníh a časopisov bolo považované za vlastizradu a úradmi v zárodku udusené.“⁵⁵

Jozef Čársky sa stal apoštolským administrátorom v Rožňave. Vedenia Rožňavskej diecézy sa ujal kánonicky 29. apríla 1925. Zvolil si heslo: „Prišiel som hľadať, čo sa stratilo.“⁵⁶ Od 4. do 10. júna vykonal duchovné cvičenia u košických dominikánov. Po svojom vymenovaní napísal Antonovi Štefánkovi list. Vyjadril v ňom obavy, ktoré ho čakajú pri jeho nástupe v Rožňave. To isté povedal i vo svojej prvej kázni v novom pôsobisku: „Keď sa dnes so svojím prvým pastierskym listom ku vám obraciam a vás s opravdivou Kristovou láskou pozdravujem, za potrebné uznávam objas-

51 Slováč, 1925, roč. VII., č.132, s.1.

52 Dnešné Ražňany v sabinovskom okrese.

53 MEDVECKÝ, Karol: Slovenský prevrat, Zv. II., Bratislava 1930, s. 247.

54 ČIŽMÁR, Marián (ed.): Štefan Onderčo – kňaz, rodoľub a politik, s. 17.

55 Tamže, s. 49.

56 Tamže, s. 55.

*niť vám tie obavy a nádeje, ktoré pri prevzatí môjho ťažkého úradu srdce moje naplňujú.*⁵⁷

Vo svojej biskupskej službe si vytýčil tieto úlohy:

- udržovať a posilňovať vieru veriacich
- starať sa o posvätenie veriacich
- dbať o zachovávanie cirkevnej disciplíny

Na druhej strane od svojich veriacich ako dobrých kresťanov očakával plnenie ich povinností:

- milovať Boží chrám a ochotne počúvať Božie slovo
- pravidelne prijímať sviatosti
- prejavovať úctu, lásku a poslušnosť voči duchovnému pastierovi
- modliť sa a obetovať za kňazské povolania
- brániť katolícky ráz škôl
- udržiavať školské a farské budovy⁵⁸

Kňazov zasväcoval Božskému Srdcu Ježišovmu, povzbudzoval ich k horlivosti a cti. Diecéza nemala ani kňazský dorast, seminár v Rožňave bol prázdny, kaplánske a farárske miesta na mnohých miestach neobsadené. Preto podporoval rožňavský diecézny seminár a nariadil, aby sa štyrikrát ročne konali v diecéze zbierky na chod seminára. Pripomínal, že v ostatných diecézách ľudia naturáliami podporujú seminár. Podobne, ako neskôr v Košickej diecéze, dal 30. júna 1925 v týždenníku Slováč publikovať konkurz na prijatie do rožňavského seminára.⁵⁹

Juhovýchodné Slovensko sa v tej dobe pasovalo s obrovskými problémami, najmä veľkou nezamestnanosťou a vystaňovalctvom. Napriek tomu však Jozef Čársky prijal túto náročnú úlohu. Veril a nestratil nádej, že i napriek týmto problémom a trápeniam je možné u veriacich posilňovať ich vieru v Boha a rozvíjať kresťanské presvedčenie.

V máji 1925 postihla nielen Košickú diecézu, ale i celú katolícku obec veľká strata. Zomrel košický biskup ThDr. Augustín Fischer-Colbrie. Poh-

57 ČECH, Pavol: Jozef Čársky – košický biskup, s. 13.

58 KUNDRÍK, Ján: *Vzťah Jozefa Čárskeho ku kňazom a veriacim*. In: HIŠEM, Cyril – ZUBKO, Peter (edd.). *Štyridsiate výročie úmrtia biskupa Jozefa Čárskeho*. Košice 2002, s. 68.

59 KOLLÁR, Pavol: J. Čársky – apoštolský administrátor v Rožňave (1925), s. 42- 46.

reb biskupa sa konal v katedrále sv. Alžbety 22. mája 1925. Prítomní boli deviaty biskupi, 383 kňazov, veľké množstvo rehoľníkov a okolo 40 tisíc veriacich. Hlavným kazateľom pri smútočnej omši bol rožňavský biskup Jozef Čársky, ktorý vo svojej kázni priblížil smútočnému zástupu život jedinečného muža, ktorý sa ho ešte ako bohoslovca ujal v ťažkých časoch. Vtedy ešte nik nemohol tušiť, že hlavný kazateľ bude i jeho nástupcom.⁶⁰

Jozefovi Čárskemu v septembri 1925 v Ríme oznámili, že bude menovaný za apoštolského administrátora v Košiciach. Po smrti Augustína Fischera-Colbrieho viedol Košickú diecézu generálny vikár Mons. Štefan Hartsár, ktorý v obežníku z 30. októbra 1925 oznámil kňazom Košickej diecézy, že novým košickým biskupom sa stal titulárny Thagorský biskup a rožňavský apoštolský administrátor Jozef Čársky. Vymenovaný na stolec košického biskupa bol 12. novembra 1925. Slávnostná inštalácia sa konala 6. decembra 1925.⁶¹ V Košickej diecéze bol len vo funkcii apoštolského administrátora. Dostal však všetky práva sídelného biskupa nad celým, aj maďarským, územím Košického biskupstva.⁶²

Biskup Čársky počas účinkovania v Košickej diecéze, i neskôr po návrate z Prešova v roku 1945, až do svojej smrti v roku 1962 používal ten istý biskupský erb. Doteraz nie je známy jeho erb z jeho krátkeho, šesťmesačného účinkovania v Rožňave. Jozef Čársky ako jediný biskup po roku 1918 rešpektoval košickú tradíciu. Do svojho erbu si zvolil motív patróna diecézy v tvare svätoondrejského kríža a doplnil vlastným motívom Dobrého pastiera, čo bolo bežným javom u všetkých poprevratových biskupov. Jeho biskupský erb vznikol pravdepodobne až počas jeho biskupskej služby v Košiciach, pretože zo začiatku používal erb svojho predchodcu Augustína Fischer-Colbrieho, ale bez jeho hesla, s kruhopolisom: „JOSEPHUS ČÁRSKY EPISCOPUS THAGORIENSIS ADMINISTRATOR APOST. * / Dioecesis Cassoviensis“.⁶³

Čárskeho biskupský erb obsahuje v červenom poli skrížené zlaté brvná na modrom trojvrší, prekryté stojacou striebornoodenou strieborno-

60 ČECH, Pavol: Jozef Čársky – košický biskup, s. 13-14.

61 KOLLÁR, Pavol: J. Čársky – apoštolský administrátor v Rožňave (1925), s. 42-46.

62 ZUBKO, Peter: *Dejiny košickej cirkvi v prameňoch (1803 – 2006)*. Prešov 2006, s. 42- 43.

63 ZUBKO, Peter: *Cirkevná heraldika v Košickej arcidiecéze*. Košice 2008, s. 78-79.

nimbusovou postavou bradatého muža (predstavujúcu Dobrého pastiera) otočenou vľavo, držiacaou pravou rukou ovcu a ľavou palicu opretú o ľavý výšok. Nad štítom bol kríž, vpravo mitra, vľavo berla s točením dovnútra. Všetko prevýšené zeleným biskupským klobúkom so šiestimi zelenými strapcami po oboch stranách. Heslo znie: „Veni quaerere quod perievat“ („Prišiel som hľadať, čo sa stratilo“). Oficiálna verzia erbu sa používala v čierno-bielom prevedení. Farebné zhotovenia existujú len dve. Jedno sa nachádza na vitráži Kostola Kráľovnej pokoja na sídlisku Juh v Košiciach a druhé zhotovili rodáci biskupa z Gbelov, keď mu udelili čestné občianstvo, na slávnostnej pamätnej listine vo formáte A1, kde vymaľovali jeho oficiálny erb. Výber farieb bol viac než symbolický, zhodoval sa s farbami znaku Slovenska. Červené pole, modré trojvršie, strieborný dvojkríž⁶⁴ (pozri prílohu, obr. č. 4).

Prvou činnosťou biskupa Čárskeho, ktorá sa zapísala do dejín Košickej diecézy i samotných Košíc, bolo posvätenie štyroch zvonov, uliatych firmou Buchnerovcov, vďaka milodarom veriacich z košického Dómu sv. Alžbety. Zvony boli zasvätené Božskému Srdcu, sv. Alžbete, sv. Andrejovi a sv. Augustínovi. Zvon s patronátom sv. Augustína bol poďakovaním veriacich za biskupa Augustína Fischera-Colbrieho. Zvony boli vysvätené 16. mája 1926, symbolicky v predvečer prvého výročia smrti slávneho predchodcu, ThDr. Augustína Fischera-Colbrieho.

Počas prvého roku pôsobenia v úrade košického biskupa navštívil i ostatné mestá, nielen na východnom Slovensku. Medzi nimi bola i Trnava. V „slovenskom Ríme“ sa zúčastnil na františkánskych oslavách, ktoré sa konali v dňoch 1. – 4. októbra 1926. Počas bohoslužby vydal svedectvo o tomto svätcovi, o ktorom povedal, že má blízko slovenskému národu, v ktorom my chudobní vidíme svätého, a ktorý nás ako chudobných musí veľmi milovať. Pri tejto udalosti, ktorá niesla názov *Národné serafínske slávnosti*, vystúpil so svojou kázňou vo františkánskom kostole sv. Jakuba v Trnave a týmto otvoril slávenie 700. výročia smrti sv. Františka Assiského.

Františkánske oslavy sa konali i v iných slovenských mestách. V Košickej diecéze to bolo v Bardejove, kde františkáni sídlili od 17. storočia.

64 Tamže, s. 80.

Práve v tomto meste sa na oslavách zúčastnil biskup Čársky. Prvýkrát navštívil toto mesto ako biskup. Tu oslavy prebiehali v dňoch 9. – 10. októbra 1926. Celý festival sa niesol pod heslom „Pax et bonum“ („Mier a dobro“). Biskupa v Bardejove vítalo viacero delegácií, okresný náčelník, kňazi západného i východného obradu, zástupcovia evanjelickej i židovskej obce v Bardejove, vojenské veliteľstvo, školský inšpektorát, Matica slovenská, mestská rada, okresný súd a delegácia banky. Hlava Košickej diecézy pri tejto príležitosti navštívil gréckokatolícku faru, vykonal pobožnosť vo františkánskom kostole, navštívil katolícky kruh v Bardejove. Zavítal do farnosti Zborov a do Bardejovských kúpeľov, pozrel si múzeum, navštívil kostoly v Bardejovskej Novej Vsi, Hrabovci a Raslaviciach. Po oslavách sa vrátil späť do svojho biskupského sídla v Košiciach.⁶⁵

Obyvateľstvo Košíc po vojne trpelo, trápila ho nezamestnanosť a chudoba. Čársky si uvedomoval, že sa ocitol akoby na začiatku svojej služby a na prahu ďalšej životnej skúšky. Potreboval vybudovať pevné základy pre svoju službu.

Čársky sa stal biskupom vo veku 39 rokov a mnoho jeho osobnostných črt spájalo jeho činnosť s pôsobením jeho predchodcu na biskupskom stolci. Obaja začali svoju biskupskú misiu pred vojnou, plnili ju aj cez vojnu a ostali biskupmi i po vojne, keď sa zmenil politický charakter našej krajiny. Kým Augustín Fischer-Colbrie viedol po roku 1918 Košickú diecézu do nového Československa, biskup Čársky mal na pleciah východoslovenskú diecézu v komunistickom obnovenom štáte.

Na začiatku mal pred sebou veľa komplikovaných problémov a vážnych úloh. Vrátil sa tam, kde niekoľko rokov pôsobil, ale zároveň medzi mnohonárodných veriacich. Ocitol sa v situácii, keď mal pôsobiť a žiť medzi tými, ktorí sa kedysi postarali o to, aby bol vyhodенý zo seminára vo Viedni, a ktorí utláčali jeho národ. Toľko protikladov musel zdolávať, aby plnil svoju pastiersku službu. On, ktorý trpel za slovenčinu, ktorý celý život chcel byť medzi Slovákmi, sa stal vzorom a vodcom pre tých, ktorí zatračovali náš národ stovky rokov. Už pri svojom nástupe v Košiciach povedal: „*Boh mi je svedkom, že som svoje poslanie do Košíc nehládal.*“⁶⁶

65 ČIŽMÁR, Marián (ed.): *Štefan Onderčo – kňaz, rodolub a politik*, s. 288-291.

66 DANIŠOVIČ, Stanislav: *Od kolisky po šesťdesiatku*, s. 39.

Vydával obežníky, v ktorých sa dotýkal otázky cirkevných škôl, vybavenosti školských budov, dochádzky školopovinných detí na vyučovanie.⁶⁷ Svojich kňazov povzbudzoval, ale niekedy nešetril ani slovami po karhania a napomenutia, ak niektorý z kňazov nesplnil záležitosť, ktorou ho biskup poveril. Biskup Čársky mal jasnú predstavu, akí by mali byť kňazi jeho diecézy. Mali viesť príkladný cnostný život, mali byť mužmi čistoty a modlitby, horliví kazatelia, trpezliví svedníci venujúci sa charitatívnej činnosti. I to bol jeden z dôvodov, prečo vydal nariadenie o kňazských rekolekciách, ktoré sa mali konať aspoň raz za dva mesiace. Rád sa stretával s kňazmi pri birmovkách, odpustoch, či pastoračných návštevách. Biskupovým zvykom bolo pri návšteve fary ostávať tam aj celý týždeň, aby mohol navštevovať farnosti na okolí.

V roku 1927 bola v Košiciach založená Ústredná charita a pre biskupstvo diecézna charita. Biskup toto zriadenie vítal, pretože si bol vedomý sociálnej situácie v mnohých rodinách. Hlavy rodín odchádzali za prácou za oceán, rodiny strácali svojich živiteľov. Biskup nariadil kňazom vo farnostiach, aby zistili, aké dôvody vedú mužov a otcov rodín k rozhodnutiu vysťahovať sa.

Biskup Čársky si uvedomoval, že v jeho diecéze, ako i v okolitých, nebolo veľa národne uvedomelých kňazov. Na tento fakt upozorňuje i v liste Mons. Pöstényimu, keď SVV chcel poslať kázeň cez týždeň knihy svätovojtešskej. Ako Čársky píše: „...ohromná väčšina kňazstva od Štrby po Užhorod nemajú národného povedomia, nemá mnoho smyslu ani pre spolok, ba nájdu sa i takí, ktorí sú direktne proti, preto že je slovenský. Z tejto príčiny radím, aby poslať sa majúca kázeň nemala v sebe zdôrazňovanie národného významu pre slov. národ, lebo toto by bolo príčinou, že miesto odporúčania spolok zamlčia.“⁶⁸ Čársky chcel, aby vynechali aspoň pre vydania pre Východné Slovensko tie slová, ktoré by zvýrazňovali národné prvky.

Košickej diecéze sa nevyhli ani oslavy 10. výročia vzniku ČSR v roku 1928. Dňa 28. októbra 1928 biskup Jozef Čársky v Dóme sv. Alžbety

67 ČECH, Pavol: Jozef Čársky biskup a jeho odkaz nám, s. 24.

68 Archív SSV. Trnava, fasc. 865/179. List zo dňa 17. novembra 1927.

predniesol slávnostnú reč pri tejto celoštátnej udalosti: „Cirkev je ponad všetky krajiny a štáty, a predsa zúčastňuje sa na týchto slávnostiach. Cirkev totižto koná svoje poslanie v jednotlivých krajinách a štátoch. Cirkevná oslava štátneho jubilea však zodpovedá duchovnému charakteru cirkvi. Preto sa cirkevná slávnosť koná v Božom dome. Tu cirkev ďakuje Bohu za všetky dobrodenia, ktoré Boh poskytol štátu a jeho občanom za tých desať rokov. Tu cirkev prosí Boha o jeho dobrodenia v nastavajúcich rokoch. Cirkev zároveň pripomína ich povinnosť voči štátu: len vtedy, keď občania štátu svedomite si plnia povinnosti, môže štát prosperovať, môže sa slubne rozvíjať.“⁶⁹

Kňazov vyzýval, tak ako to robil na fare v Širokom, aby písali kroniky farností, ktoré by rozprávali príbehy farníkov, príbeh života, činnosti, starostí i radostí veriacim budúcich generácií. V roku 1929 prepukla vo svete veľká hospodárska kríza. Moment, ktorý mal byť taktiež zachytený vo farskej kronike, aby sa v budúcnosti z toho mohli ľudia ponaučiť.⁷⁰

Sátoralujhelyjský vikariát a apoštolská administratúra

V roku 1918 nebola zrejmé, ktorému štátu pripadnú Košice, či ostanú na slovenskom území, alebo ich územie bude patriť pod maďarskú správu. Čs. vojsko obsadilo koncom toho istého roku hranice. Bol prerušený poštový kontakt medzi južnou a severnou časťou Košickej diecézy. V tom čase okrem nevyriešenej otázky Košíc vládla bojovala i s problematickou otázkou Bratislavy.⁷¹ Z toho dôvodu košický biskup Augustín Fischer-Colbrie zriadil dva vikariáty – jeden pre severnú, slovenskú časť a druhý, južný pre maďarskú časť Košickej diecézy. Dňa 27. decembra 1918 boli vymenovaní generálni vikári pre obidve časti diecézy. Slovenskú časť začal spravovať Msgr. Vojtech Zaborovszky⁷², farár v Prešove a na

69 ANDREJ, Ján: *Dejiny košického biskupstva latinského obradu v rokoch 1918 – 1939*, s. 66

70 Tamže, s. 66 – 67.

71 ZUBKO, Peter: *Vývoj cirkevnej organizácie v Košickej diecéze (1804 – 2005)*. Košice 2006, s. 49.

72 Zaborovszky Vojtech (1867 – 1937), biskupský generálny vikár a tribunálny sudca. In: HIŠEM, Cyril: *Košické presbytérium 1804 – 2006*, s. 276.

čele maďarskej časti bol František Páyer, farár v Sátoralujhély. Mierovou zmluvou ostali Košice na Slovensku. Preto biskup spravoval slovenské územie priamo z Košíc. Územie biskupstva, ktoré ležalo na maďarskej strane podľa kanonického práva spravoval sátoralujhelyjský vikár. Hlavou obidvoch častí, slovenskej i maďarskej, ostal až do roku 1937 košický biskup, i apoštolský administrátor. V danom roku bola vydaná apoštolská konštitúcia *Ad ecclesiastici regiminis*, na základe ktorej apoštolský administrátor Jozef Čársky spravoval už len slovenskú časť diecézy. V Maďarsku ostalo 49 farností, 1 kaplánka, 4 kapelánie, 115 kňazov a okolo 96 tisíc veriacich. Územie bolo spravované generálnym vikárom Práyerom do 7. septembra 1937, potom už ako delegát apoštolskej administratúry. Apoštolská administratúra v Sátoralujhelyi prestala existovať v roku 1938, keď sa po Viedenskej arbitráži hranice posunuli na sever.⁷³

Vzťahy medzi vikárom Františkom Práyerom v Sátoralujhelyi a biskupom Čárskym boli dobré, o čom svedčí i privilegium fialového solidea, čo znamenalo právo nosiť fialové rúcho – solideo. Biskup Čársky ho preň vyprosil od pápeža Pia XI.⁷⁴

Na základe Mníchovskej dohody z 30. septembra 1938 muselo Česko-Slovensko odstúpiť časť svojho územia v prospech Nemecka. Doplňujúce vyhlásenie tejto dohody ustanovovalo, že do troch mesiacov sa mal vyriešiť aj otázka postavenia maďarskej a poľskej menšiny v ČSR úpravou štátnych hraníc. Maďarsko chcelo oklieštiť slovenské územie v maximálnej možnej miere. Po neúspešných rokovaníach čsl. a maďarskej delegácie územný spor vyriešila Viedenská arbitráž dňa 2. novembra 1938, na ktorej Nemecko a Taliansko pririekli Maďarsku až 20 % slovenského územia – vrátane Senca, Levíc, Lučenca či Košíc.

Treba podotknúť, že košický okres bol okresom slovenským; pri sčítaní v roku 1930 bolo v tomto okrese 3483 Maďarov, t.j. 7,8% obyvateľstva. Spolu s Košicami to bolo dokopy 14987 obyvateľov, t.j. 13%.

Košice maďarská armáda na čele s Miklósom Hortym obsadila 11. novembra 1938. Nastali problémy v spravovaní Košického biskupstva.

73 ZUBKO, Peter: *Dejiny košickej cirkvi v prameňoch (1803 – 2006)*, s. 42.

74 Tamže, s. 298.

K arbitrovanému územiu bol pripojený satorujhelyjský vikariát. Väčšia časť Košického biskupstva však stále bola na slovenskom území.

Bardejovský vikariát

Po 2. novembri 1938 pripadla časť Trnavskej apoštolskej administratúry Maďarsku.⁷⁵ Na túto situáciu Jozef Čársky reagoval vymenovaním generálneho vikára pre tú časť Košickej diecézy, ktorá ostala na slovenskom území. Stalo sa tak 4. novembra s platnosťou od 7. novembra 1938 a touto úlohou bol poverený bardejovský farár a dekan, pápežský prelát Gejza Žebrácky. Pre časti Rožňavskej a Satmárskej diecézy boli vymenovaní biskupskí komisári. Pre rožňavskú časť Msgr. Ján Matán, farár v Revúcej, a pre satmársku Anton Lukáč, farár v Pavlovciach nad Uhom.⁷⁶

Vikariát niesol oficiálny názov Vikariát Apoštolského administrátora, Bardiiov niesol do 19. júla 1939, keď pápež vydal bulu „*Diocesium fines*“, ktorú kánonicky vykonal apoštolský nuncius v Budapešti Angelus Rotta 23. septembra 1939. Bardejovský vikariát bol modifikovaný na tzv. Prešovskú administratúru, ktorá niesla oficiálny názov Košická, Rožňavská a Satmárska apoštolská administratúra na Slovensku. Spravoval ju Jozef Čársky.⁷⁷

Vítanie Hortyho v Košiciach a vznik tzv. Prešovskej apoštolskej administratúry

Tri dni po arbitrážnom rozhodnutí vo Viedni začali maďarské vojská okupovať južné územia Slovenska. Toto neslávne zaujatie skončilo obsadením metropoly východu 10. novembra 1938. Do Košíc vtrhli vojská 7. zmiešaného pluku pod velením podmaršala Littaya Andrása. Z Košíc odišlo mnoho Slovákov a Čechov, vrátane čsl. vojenských jednotiek. Za

75 DOLINSKÝ, Juraj: *Cirkev a štát na Slovensku v rokoch 1918 – 1945*. Trnava 1999, s. 38-39.

76 LENČIŠ, Štefan: Jozef Čársky a Košická, Rožňavská a Satmárska apoštolská administratúra v rokoch 1939 – 1946. In: HIŠEM, Cyril – ZUBKO, Peter (edd.): *Štyridsiate výročie úmrtia biskupa Jozefa Čárskeho*. Košice 2002, s. 47-48.

77 ZUBKO, Peter: *Dejiny košickej cirkvi v prameňoch (1803 – 2006)*, s. 47.

účasti Miklosa Hortyho sa v Košiciach konali oslavy na počesť zabratia južných území dňa 11. novembra 1938. Jozef Čársky býval zatiaľ v Košiciach. Miestny farár Barnabáš Tost chcel Čárskeho z tohto ceremoniálu vylúčiť, čo sa len vďaka maďarskému prímasovi kardinálovi Justiniánovi Serédimu nepodarilo. Biskup privítal maďarského regenta v slovenčine a maďarčine. Slová biskupa, ktorý bol ešte za Uhorska známym národovcom, zneli akoby ich nepísal on: „*Z príležitosti dnešného radostného dňa, ako hlavný pastier katolíckych veriacich prinavrátivších sa ku vlastnej matke, v mene nás všetkých s oddanou úctou skladám ku nohám Vašej výsosti city našej úcty, úprimnej lásky a nezlomnej oddanosti voči Vašej osobe a voči vlasti...*“ Pred príchodom Hortyho do Košíc navštívil biskupa v jeho sídle košický farár Tost, ktorý rokoval v Budapešti v mene Maďarskej národnej rady v Košiciach o programe uvítacej slávnosti. Maďarská vláda nechcela, aby Hortyho vítal biskup. Túto úlohu mal prevziať Tost, ktorý biskupovi odporučil, aby radšej predstieral chorobu a v deň Hortyho príchodu si šiel oddýchnuť do Tatier. Biskup to však odmietol, lebo práve on bol kompetentný zhostiť sa uvítacej úlohy. Čársky napísal maďarskej vláde list, v ktorom ozrejmil jeho úlohu ako biskupa pri tomto akte. Zakrátko nato ho v Košiciach navštívili Tost a bývalý predseda maďarskej rady gróf Esterházy, ktorí mu predložili program uvítania, podľa ktorého mal biskup Miklosa Hortyho uvítať. V deň tejto slávnosti sa začala krížová cesta Jozefa Čárskeho. V katedrále organizátori nevyznačili miesta na sedenie pre biskupa. Jediný Justinián Serédi si všimol túto pokorujúcu situáciu a úklonom hlavy dal biskupovi znamenie na sedenie jemu prislúchajúcemu miestu. Biskupa nepozvali ani na slávnostný obed, pri stole nemal miesto, i v tejto nemilej situácii mu pomohol kardinál Serédi.⁷⁸

V tomto istom roku, 1938, sa v Košiciach uskutočnil Zjazd katolíkov. Boli zriadené rôzne prípravné komisie, ktoré viedol a korigoval sám biskup. Jeho excelencia sa tešila veľkému úspechu tohto Zjazdu a ďakovala všetkým prítomným za ich účasť. Po týchto radostných udalostiach však nastala v živote Jozefa Čárskeho bolestná etapa života. Po rokoch sa opäť začalo deliť košické biskupstvo. Časť územia tohto biskupstva i samotné mesto Košice pripadli Maďarsku. Čársky bol rozhodnutý zostať v Koši-

78 ČIŽMÁR, Marián: *Páslí zverené im stádo. Košickí biskupi v rokoch 1804–2004*, s. 298–302.

ciach dovtedy, kým Svätá stolica nevydá nariadenie, aby opustil mesto biskupského sídla. Dňa 12. júla 1939 dostal biskup Čársky list od apoštolského nuncia v Budapešti Angela Rotta. Oznamil mu, že na biskupský stolec v Košiciach bude vymenovaný riadny sídelný biskup pre Košickú diecézu na území Maďarska. Čárskemu malo byť ponechané spravovanie tých častí diecézy, ktoré sa nachádzali na slovenskom území. Biskup Čársky mal možnosť rozhodnutia, ktoré mal oznámiť nunciovi.⁷⁹ Košice dostali nového biskupa. Dňa 19. júla 1939 sa ním stal rodák z Trnavy, pomadžarčený Slovák Štefan Madarász. O dva dni neskôr, 21. júla 1939, oznámil Angelus Rotta Čárskemu rozhodnutie pápeža, ktorý chcel zriadiť z farností Košickej, Rožňavskej a Satmárskej diecézy na Slovensku tri apoštolské administratúry. Jozef Čársky mal byť ustanovený za ich jediného a spoločného administrátora. Jeho excelencia toto rozhodnutie sv. otca prijala a dňa 26. augusta 1939 poslala svoju odpoveď na Apoštolskú nunciatúru do Budapešti.⁸⁰

Biskup Čársky sa nie z vlastnej vôle musel s milovanými Košicami rozlúčiť. Odišiel za apoštolského administrátora do Prešova. Biskup poďakoval všetkým, s ktorými bol počas svojho biskupského účinkovania v Košiciach v kontakte. Generálnemu vikárovi Štefanovi Hartsárovi, svetským úradom, katolíckym vychovávateľom i kresťanským laikom. Všetkých veriacich prosil o prijatie nového biskupa: „...*bud'te stáli vo viere, miluje Krista, pridržajte sa Cirkvi! Pamätajte, že všetko je menlivé a nestále? Štáty, tróny, spoločenské zriadenia, vedecké názory, heslá sa stále menia, len jedno je stále bez zmien: Kristus a jeho učenie. Zvlášť zdôrazňujem, aby ste si chránili cirkevné školy. Chráňte sa falošných prorokov, to jest takých ľudí, ktorí by vás chceli odvrátiť od Cirkvi.*“⁸¹

Kňazský domov Augustineum v Bardejovských Kúpeľoch

Augustineum bolo kňazským domovom v Bardejovských Kúpeľoch, ktorý 7. júna 1932 biskup slávnostne otvoril a požehnal. Niesol meno

⁷⁹ ZUBKO, Peter: *Dejiny košickej cirkvi v prameňoch (1803 – 2006)*, s. 309.

⁸⁰ Tamže, s. 313.

⁸¹ ANDREJ, Ján: *Dejiny košického biskupstva latinského obradu v rokoch 1918 – 1939*, s. 70.

po biskupovi Augustínovi Fischerovi-Colbriem, pretože už počas jeho pastierskej služby skrsla myšlienka vybudovať oddychové zariadenie, ktoré Augustín Fischer-Colbrie veľmi podporoval. K naplneniu tejto idey došlo až neskôr. Článkom, ktorý prispel k tomuto cieľu, bol biskup Čársky a bardejovský farár Gejza Žebrácky. Tu mali kňazi možnosť rekreácie, exercície a katolícka mládež z celého Slovenska tu mávala stretnutia.

Augustineum v roku 1948 komunisti zabrali a roku 1950 ho poskytli pre potreby pravoslávnej cirkvi. Košickej diecéze bola prinavrátená až roku 1995.⁸²

Existovali pravidlá na spravovanie "Augustinea", ktoré bolo ústavom z milodarov kňazstva Košickej diecézy. Protektorom ústavu bola J. E. košický biskup alebo ním poverená kňazská osoba. Protektor mal právo zúčastniť sa na všetkých zasadnutiach kuratória, nahliadnuť do agendy ústavu a vyžiadať si akékoľvek vysvetlenie, ak mal akékoľvek podozrenie. Kňazský domov mohol mať šesť zvolených členov, podľa potreby aj viacerých, ale ich počet, vrátane predsedu, nemohol byť vyšší ako dvanásť. Pôsobnosť kuratória bola zhrnutá v dvanástich bodoch, ktoré 28. marca 1933 Jozef Čársky potvrdil a odobril.⁸³

Významným medzníkom Košickej diecézy bol rok 1936, keď v Košiciach postavili sochu sv. Václava a biskup Čársky ju 28. septembra 1936 posvätil. Pri tejto slávnosti predniesol príhovor v slovenskom a maďarskom jazyku. Vo svojej slávnostnej reči poukázal na príklad sv. Václava, jeho pravú nábožnosť a pravé vlastníctvo.⁸⁴

Slovenský katolícky kruh

Napriek tomu, že rok 1918 priniesol do národného povedomia košického duchovenstva slovenského ducha, zmena národného zmýšľania sa neprejavila okamžite. V tridsiatych rokoch sa v Košiciach začali oživovať kultúrno-náboženské snaženia. V meste rástol počet slovenských katolíckych kňazov a vzdelancov.

82 ČIŽMÁR, Marián: *Páslí zverené im stádo. Košickí biskupi v rokoch 1804 – 2004*, s. 295.

83 AACass. Košice Kňazský domov, zotavovňa diecézy Augustineum v Bardiove 1932.

84 ANDREJ, Ján: *Dejiny košického biskupstva latinského obradu v rokoch 1918 – 1939*, s. 69.

V roku 1932 si slovenskí katolíci v Košiciach vytvorili spolok „Slovenský katolícky kruh“ (ďalej SKK). Hlavným cieľom tohto spolku bolo vybudovať Slovenský katolícky dom (ďalej SKD), v ktorom by sa sústreďil život katolíckych spolkov a slovenskej katolíckej verejnosti v metropole východu a jej okolí: „*Ďalším požiadavkom je vniesť do košických katolíckych kruhov viac slovenského ducha a do košických kostolov slovenské kázanie a slovenský spev – a vôbec vydobýť slovenčine miesto, aké jej dľa terajšieho stavu prináleží.*“⁸⁵ Do čela týchto snáh sa postavil Jozef Čársky, ktorý mal byť podľa stanov spolku jeho ochrancom a v dvadsaťčlennom výbore ho zastupoval duchovný poradca. Vo farskom časopise Košické katolícke cirkevné správy biskup uverejnil článok po názvom „Slovenský katolícky kruh – Slovenský katolícky dom.“ Vo výzve odznelo, že slovenskí katolíci v Košiciach si chcú naplniť túžbu po kultúrnom katolíckom spolku, aby ako Slováci zjednotili svoje sily na náboženskom poli.⁸⁶ Čestným predsedom sa mal stať miestny farár⁸⁷ a členmi všetci bezúhonní katolíci. Zakladajúcimi členmi mohli byť aj právnické osoby, ale pod podmienkou, že zaplatia navždy aspoň päťsto korún.

Zakladajúce valné zhromaždenie sa konalo 5. júna 1932 o 10,30 hodine v budove Jezuitskeho internátu na Komenského ulici č. 8 v Košiciach. Jozef Čársky bol na tejto udalosti nielen v úlohe hlavného rečníka, ale i zakladateľa, ktorý venoval na tento SKD sumu päťdesiat tisíc korún. Valným zhromaždením sa rozhodlo, že prvým predsedom SKK sa stal profesor náboženstva na košickom reálnom gymnáziu Tomáš Pálka. Tridsať členný výbor zvolil za tajomníka Jozefa Pavlíka a za pokladníka Cypriána Žilinského. Aby sa naplnili ciele, ktoré si SKK vytýčil, boli do stanov spolku v §4 zaradené i prostriedky na dosiahnutie hlavných cieľov. Na tomto zhromaždení boli prijaté stanovы spolku, podľa ktorých mali byť na okrúhlejšej pečiatke vyobrazení slovenskí vierozvestovia sv. Cyrila a Metod.

85 HARČAR, Anton: Príspevok k dejinám Slovenského katolíckeho kruhu v Košiciach v rokoch 1938-1945. In: POTEMRA, Michal (ed.): *Annales diocesis cassoviensis*. Košice 1994, s. 194.

86 Tamže.

87 Vtedajším košickým farárom bol Barnabáš Tost.

Okrem biskupa Čárskeho venovali na SKD finančné prostriedky i ostatní členovia. Vybieraná čiastka v začiatkoch fungovania SKK predstavovala stotisíc korún. V nasledujúcom roku, 1933, mal SKK 184 členov, no stále nemal vlastné priestory na svoje aktivity. Napriek tomuto Jozef Čársky začal s prednáškovou činnosťou. V decembri 1932 v sále Továriškého spolku prednášal o návšteve eucharistického kongresu, ktorý sa konal v hlavnom meste Írska, Dublin. Táto prednáška mala veľký ohlas.

Vlastný spolkový dom na Šrobárovej ulici získali v roku 1933 a jeho slávnostná posviacka sa konala 8. októbra toho istého roku. Posviacku vykonal biskup Čársky a vo svojom prejave vyjadril „*veľkú radosť a radosť všetkých košických Slovákov a katolíkov nad výsledkom horlivej a oduševnenej práce za uskutočnenie takého vzácneho diela. Nechže spája všetkých stužkou viery a národovectva, nech prehlbuje nábožensko-mravný život a vychováva svoje členstvo pre praktický katolicizmus. Nech pracuje za najdrahšie ideály, za Boha a národ.*“⁸⁸

Z popudu Jozefa Čárskeho SKK v júli 1938 usporiadal Diecézny zjazd katolíkov, ktorý bol manifestáciou vierozvestov sv. Cyrila a Metoda. Bola to veľká náboženská slávnosť, ktorá trvala dva dni a zúčastnilo sa na nej okolo 15 tisíc veriacich. Slávnosť niesla názov Katolícky deň a zúčastnil sa na nej, okrem biskupa Čárskeho, rožňavský biskup Michal Bubnič a spišský biskup Ján Vojtaššák.⁸⁹

SKK pocítil dopady okupácie Košíc maďarským vojskom. Počas šiestich rokov svojej činnosti bol SKK súčasťou národného, kresťanského a kultúrneho života v Košiciach. Ako sme uviedli v predchádzajúcej kapitole, po obsadení Košíc mnohí Slováci a Česi z mesta odišli. Zo strachu pred rôznymi postihmi odišli i viacerí slovenskí kňazi a podobne i väčšina členov výboru SKK na čele s predsedom Pálkom. Po oslavách príchodu maďarského regenta Hortyho sa veľa Slovákov zhromaždilo v dome SKK. V Košiciach ostal jeho ochranca biskup Čársky, ktorý dodával ľuďom odvahu a nádej. Maďarská polícia na čele s detektívom Jenom Szabóm

88 ČIŽMÁR, Marián: *Páslí zverené im stádo. Košickí biskupi v rokoch 1804 – 2004*, s. 295.

89 Tamže, s. 294-295.

začala sledovať SKK a jeho aktivity. Šrobárova ulica zmenila názov na Szatmáry utca.

Posledná schôdza výboru SKK pred odchodom Čárskeho do Prešova sa konala 5. septembra 1938. V tých dňoch vtrhli maďarskí násilníci do SKD a zničili zariadenie. V nasledujúcom roku SKK zmenil svoj názov na Szlovák Katholikus Kor. Upravili sa podmienky členstva, bolo zvolené aj nové predsedníctvo spolku.

Predseda katolíckej školskej rady

Po prevratových udalostiach v roku 1918 bolo na Slovensku poštátneých 21 cirkevných katolíckych gymnázií. Dňa 13. júla 1925 vláda vydala nariadenie č. 226 Sb. z. a n., tzv. Malý školský zákon. Tento zákon upravil povinnú školskú dochádzku a systém národných škôl. Na požiadanie rodičov mohli byť žiaci oslobodení od hodín náboženstva, ktoré ostalo povinným predmetom iba na nižšom stupni ľudových škôl. Na druhej strane pozitívom tohto zákona bolo zrovnoprávnenie učiteľov a učiteliek a zníženie hornej hranice počtu žiakov v jednej triede.⁹⁰

Biskupi v Čechách a na Slovensku boli proti tomuto zákonu. Napísali spoločný pastiersky list, v ktorom zakázali účasť veriacich v spolkoch a stranách, ktoré propagovali poštátnenie škôl.⁹¹ Pastiersky list obsahoval aj iné úpravy a nariadenia: „Zakázané je, aby sa kresťania-katolíci pridružili ku protikresťanskému spolku hocijakého mena a odboru. Ku protikatolíckym združeniam, vol'ky-nevol'ky, musíme pripočítať nielen všetky anarchistické, nihilistické, ale i rozličné socialistické a komunistické združenia. O tajných slobodomurárskych spolkách tiež každý vie, že im ide o život Cirkvi.“⁹²

Katolícka školská rada (ďalej KŠR) bola poradným zborom episkopátu v školských otázkach. Predpokladáme, že jej vznik súvisí s liberalizáciou škôl a so snahou odstrániť povinné vyučovanie náboženstva z ka-

90 DOLINSKÝ, Juraj: *Cirkev a štát na Slovensku v rokoch 1918 – 1945*, s. 91.

91 KONÍČEK, Jiří (ed.): *Katolícka cirkev v prvním československé republice*. Olomouc 2005, s. 64-65.

92 <http://www.grkatpo.sk/publikacie/?zobrazit=text&id=286>.

tolických škôl, poštatniť všetky cirkevné školy a zmeniť povinnosti zo strany štátu, ktoré sa týkali materiálneho a personálneho vybavenia škôl. Maďarská vláda však podporovala stredné cirkevné školy.⁹³

KŠR pozostávala z jedného biskupa ako zástupcu biskupského zboru, ktorý rade predsedal, ďalej z diecéznych hlavných škôldozorcov a z mužov, ktorých menoval biskupský zbor na dobu piatich rokov. Výkonným orgánom KŠR bola Katolícka ústredná školská kancelária so sídlom v Bratislave.⁹⁴

Prvým predsedom KŠR bol nitriansky biskup Dr. Karol Kmeťko, ktorý v tejto funkcii pôsobil v rokoch 1923 - 1926. Jeho nástupcom a druhým predsedom KŠR sa stal Jozef Čársky, apoštolský administrátor v Košiciach. Na zasadnutí KŠR v Žiline dňa 13. novembra 1926 Čársky v úvode oznámil, že na základe rozhodnutia najdôstojnejšieho biskupského zboru prevzal vedenie školskej Rady od najd. p. biskupa Karola Kmeťka.⁹⁵

Na území košického biskupstva, v mestách a na dedinách sa rozšíril počet základných škôl. V mestách boli aj stredné školy. V týchto školských zariadeniach sa vyučovalo náboženstvo. Katolícka škola podliehala rôznym tlakom zo strany štátu, ktorý chcel obmedziť dotáciu hodín náboženstva. Zámienkou bola neodbornosť katechéto.

Na stredných školách mala náboženská výchova viesť k rastu inteligencie, pripravenej konať katolícku činnosť. Apoštolská stolica vydala 12. januára 1935 „Dekrét o usilovnom a starostlivom vyučovaní katechetizmu“, kde vyzývala kňazov a veriacich na väčšiu starostlivosť pri výchove mládeže. Biskup Čársky mal záujem o to, aby bolo náboženstvo vyučované pravidelne a dôkladne. Vyučujúcich upozorňoval, aby sa hodiny konali pravidelne a hneď od začiatku školského roka, tak ako ostatné predmety.

Aby boli kňazi a katechéti pripravení na vyučovanie náboženstva, biskup odporúčal kurz pre ľudové a meštianske školy, ktorý sa konal v Spišskej kapitule, a dával do pozornosti jeho program:

93 *Katolícke Slovensko 833 – 1933*. Trnava 1933, s. 229.

94 AACass. Košice, KŠR, sign. 36/1926.

95 AACass. Košice, KŠR, sign. 36/1926.

1. ideové základy katolíckej výchovy
2. obnovenie ducha katolíckej výchovy
3. osnovy a učebnice
4. moderné metodické spôsoby a pomôcky
5. organizovanie katolíckej výchovy
6. organizovanie katechetických kurzov a odborné vzdelávanie katechétov

Biskup Čársky nielen ako predseda KŠR, ale aj ako hlava Košickej diecézy dbal na to, aby si vyučujúci náboženstva prehlbovali svoje odborné vedomosti. Zriadil komisiu, ktorej úlohou bolo preskúšať tých, ktorí vyučovali náboženstvo na stredných školách. Predsedom komisie sa stal Štefan Hartsár. Ďalšími členmi komisie boli: Arnold Hoffmann, Rudolf Prónai, Simon Miklušica, Dr. Mikuláš Pfeiffer, Dr. Alexander Spesz, Dr. Vojtech Wick a Dr. Štefan Demeter.⁹⁶

Jozef Čársky sa vo svojich obežníkoch z roku 1926 často dotýkal otázky cirkevných škôl. Pripomínal kňazom a veriacim košického biskupstva, aby venovali zvýšenú pozornosť vybaveniu školských budov a dochádzke školopovinných detí na vyučovanie.⁹⁷

Ako druhý a zároveň posledný predseda KŠR pre Slovensko a Podkarpatskú Rus často konzultoval niektoré otázky s predchádzajúcim predsedom Karolom Kmeťkom. Išlo predovšetkým o menovacie dokumenty členov školskej rady, o financovanie či o konzultovanie prác.⁹⁸

Existuje aj zopár listov Jozefa Čárskeho ako predsedu KŠR s ministrom školstva. Prvý pochádza zo začiatku úradovania Jozefa Čárskeho vo funkcii predsedu. Z poverenia slovenského biskupského zboru a v zastúpení KŠR na Slovensku sa biskup takto priamo obrátil na ministra: „*dovoľujem si Pánu ministrovi čo najzdvorilejšie predniesť niektoré sťažnosti a žiadosti Ordinariátov na Slovensku, týkajúce sa cirkevného škol-*

96 ANDREJ, Ján: *Dejiny košického biskupstva latinského obradu v rokoch 1918 – 1939*, s. 137.

97 ČECH, Pavol: *Život a dielo biskupa Jozefa Čárskeho : Dizertačná práca*. Bratislava : CMBF, 1984, s. 63.

98 AACass. Košice, KŠR. Sign. 11/1926.

stva.“ Konal tak s vedomím, že spolupráca a porozumenie medzi školskými a cirkevnými úradmi môžu povzniesť školstvo a povzniesť vplyv na pozdvihnutie morálnej úrovne ľudu. V liste informoval o zasahovaní nekompetentných osôb do kompetencie cirkevných škôl a žiadal preto o pomoc a zásah ministra.⁹⁹

Jozef Čársky sa stal predsedom Školskej rady pre Slovensko a Podkarpatskú Rus. KŠR dávala všeobecné smernice katolíckej školskej akcie. KŠR pozostávala z jedného biskupa, zástupcu biskupského zboru a z diecéznych hlavných školských dozorcov spomedzi mužov menovaných biskupským zborom na päť rokov. Táto školská rada bola poradným zborom episkopátu v školských otázkach. Do jej právomocí patrili všetky otázky týkajúce sa školstva. Pozorovala pedagogické pohyby, didaktické otázky, učebnice, vládne nariadenia, návrhy zákonov v školských veciach, podávala návrhy. Prostredníctvom novín a časopisov, prednášok a zhromaždení podľa katolíckych zásad ukazovala svoju mienku, dbala na prerokovanie návrhov, ako aj na ich objasnenie verejnosti.¹⁰⁰

Biskup Čársky mal na vedomí nebezpečenstvo poštátnenia cirkevných škôl, čo bolo v západnej Európe v tom čase bežným javom. Svoje stanovisko často a pri rôznych príležitostiach prezentoval na verejnosti. Vo svojom boji proti poštátneniu cirkevných škôl hovoril o význame kresťanského formovania detí a mládeže a dôležitom vplyve cirkvi vo výchove a vzdelávaní. Vyzdvihoval fakt, že je potrebné, aby deti vo veku 6 – 14 rokov navštevovali školy. *„Od 6-14 roku, teda za 8 rokov musia deň po deň navštevovať školu, kde učiteľ ich duše mäkké a ohybné, ako vosk, formuje a pretvára na svoj obraz a svoje podobenstvo. Preto duch a smer školy znamená ducha a smer generácie, ktorá zo školy vyjde; boj o školu znamená boj o dušu dieťaťa, o dušu budúceho pokolenia. Škola môže pripraviť deti o národnosť, môže ich pripraviť aj o vieru.“*¹⁰¹ Dôležitosť učiteľa, ktorý formuje ich myseľ, vytvára podmienky pre ich intelektuálny rast. Na druhej strane je potrebné a nutné, aby žiaci počúvali svojho učiteľa.

⁹⁹ AACass. Košice, KŠR.sign. 31/1926.

¹⁰⁰ *Katolícke Slovensko 833 – 1933*, s. 229.

¹⁰¹ Tamže, s. 227.

Jozef Čársky sa stal predsedom školskej rady v čase, keď sa upevňovala demokracia a čiastočne sa zavádzala i do školských zariadení. Niektorí zastávali názor, že škola má byť v otázke náboženskej výchovy neutrálna. Biskup Čársky bol proti takýmto názorom. Tvrdil, že takýto postoj môžu zastávať iba nepriatelia cirkvi, neveriaci. Štát sa staval proti cirkevným školám. Častokrát bola zamietnutá štátna podpora na stavby takýchto škôl. Budovy pre cirkevné školy nevyhovovali, kým sa nezoštátnili.

Jedným z cieľov služby Jozefa Čárskeho ako kňaza, neskôr i biskupa, bolo zachovať a uchrániť katolícke školstvo, vychovávať deti v kresťanskom duchu, všteľovať do nich základné kresťanské princípy, s ktorými by vstupovali do spoločnosti a tvorili by základ budúcej inteligencie. Podstatné bolo mať kresťanských pedagógov, ktorí by mali kresťanskú výchovu. Cirkevné školstvo však zápasilo s nedostatkom kvalifikovaných učiteľov. Pedagógovia mali na štátnych školách viac výhod ako na cirkevných. Pri stretnutiach s kňazmi im vždy pripomínal, aby sa venovali kresťanskej formácii mládeže. Keď sa v júni 1930 jezuiti vrátili po 157 rokoch do Košíc a prevzali vedenie študentského kolégia, biskup to veľmi privítal, pretože práve jezuiti boli tí, ktorí viedli kolégium Canisianum v Innsbrucku, kde biskup dokončil teologické štúdiá.¹⁰²

Starosť o katolícke školy mali cirkevné obce, rehole, cirkevné inštitúcie pod dozorom biskupského úradu.

KŠR a biskupský zbor na Slovensku a Podkarpatskej Rusi prijali 19. augusta 1926 opatrenie, ktoré sa týkalo používania učebníc na katolíckych ľudových školách. Obežníkom č. 5103/1926 nariadili, že sa na školách môžu používať len učebnice, ktoré schválila Katolícka školská rada. „Komu je známo, ako sa po našich katolíckych školách otravujú detské duše, ako sa krmia husitizmom, prostredníctvom učebníc via facti zašantročeným do škôl, pochopí zaiste, aké dôležité je nariadenie biskupského sboru! Prepotrebné opatrenie toto malo už dávno sa stať, avšak neprichádza pozdne ani dnes.“ Obežník bol rozposlaný všetkým správam katolíckych škôl. KŠR vymenovala všetky učebnice povolené na vyučovanie na cirkevných školách, ktoré na Slovensku vydával SSV.¹⁰³

102 ČIŽMÁR, Marián: *Pásti zverené im stádo. Košickí biskupi v rokoch 1804 – 2004*, s. 292.

103 *Slovák*, 1926, roč.VIII., č. 183, s. 5.

Ako predseda Školskej rady mal Jozef Čársky na starosti i schvaľovanie a nariadenia učebníc. Schvaľoval užívanie kníh a školských učebníc na rímskokatolíckych a gréckokatolíckych ľudových školách, kde sa vyučovalo po slovensky. Učebnice vypracúvali autori, ktorí boli odborníkmi v danom predmete. Školská rada nemala žiadnu komisiu, ktorej úlohou by bolo posudzovať učebnice po ich didaktickej a metodickej stránke. I z tohto dôvodu odporúčal biskup Čársky vedeniu SSV, že je potrebné vziať do komisie kritikov takých učiteľov, ktorí mali z určitého predmetu v škole najväčší úspech. Aby školská rada neutrpla hanbu, že učebnice, ktoré vydala, nemajú vzdelanostnú hodnotu. Taktiež odporúčal zadovážiť ministerské povolenie, pretože sa obával nariadenia zakazujúceho používať učebnice, ktoré nie sú schválené ministerstvom školstva.

Po udalostiach vo Viedni roku 1938 sa situácia zhoršila. Nasvedčuje tomu aj list biskupa Čárskeho správcovi SSV Jánovi Pöstényimu zo 4. novembra 1938, v ktorom všetky právomoci predsedu Školskej rady prenechal výkonnému orgánu Ústrednej školskej kancelárie. V závere listu ešte podotkol, že Slováci z Košíc odchádzajú.¹⁰⁴

Návštevy farností a krajanov v USA

Biskupská služba nekončí za hranicami diecézy, v ktorej biskup pôsobí. V kňazskom poslaní je zakódované „choďte do celého sveta a ohlasujte evanjelium“. Šíriť Božie slovo a pokoj, „*nechcejúc zastať vo vývoji a práci, nútení sme boli vziať Písmo Sväté do ruky, chytiť sa žobráckej palice a ísť zasa ku tým, ktorí majú viac porozumenia k dobrej veci, ako my pod Tatrami, vybrali sme sa znova do Ameriky.*“¹⁰⁵ Výbor SSV v roku 1926 vyslal svojich zástupcov do USA k americkým Slovákom. Členmi tejto misie boli Alexander Šindelár, Dr. Štefan Hések, Dr. Štefan Zlatoš, Dr. Róbert Pobožný. Spolu s nimi sa vybrali i banskobystrický biskup Marián Blaha, spišský Ján Vojtaššák a košický apoštolský administrátor Jozef Čársky.¹⁰⁶ Podnikli túto ďalekú cestu za more, aby tam navštívili

104 Archív SSV, Trnava, fasc. 486/234.

105 PÖSTÉNYI, Ján: *Dejiny Spolku sv. Vojtecha*. Trnava 1930, s. 79.

106 Tamže.

rodákov zo Slovenska. Dňa 7. júla 1926 sa v Kennywood Park pri Pittsburghu na ihriskovom štadióne konal tzv. „tretí slovenský deň“ (pozri prílohu, obr. č. 3). Na tejto udalosti sa zišlo približne 50 – 60 tisíc ľudí. Hlavným stánkom pre slovenských cirkevných hodnostárov a ostatných hostí bola fara Mons. Štefana J. Krasulu, apoštolského protonotára v New Yorku, ktorý ich sprevádzal a staral sa, aby sa dostavili vždy na určené miesto.¹⁰⁷ Slovenských biskupov a pittsburského biskupa Boyleho privítal kňaz Klemo Hrtánek. Jozef Čársky sa i pri tejto príležitosti ukázal ako výborný rečník. Keď zástupu rodákov prednášal o možnom rozvoji a národno-kultúrnych úlohách bratov Slovákov v americkej vlasti. Nezabudol poďakovať za všetku pomoc, ktorú poskytovali americkí Slováci svojim príbuzným na Slovensku. S nádejou vyslovil myšlienku, že rodáci v Amerike budú i naďalej materiálne pomáhať príbuzným vo svojej vlasti.¹⁰⁸ V tom istom čase sa konal eucharistický kongres v Chicagu, na ktorom sa tiež zúčastnili. Zo Slovenska tam boli i zástupcovia iných spolkov a organizácií¹⁰⁹ a zástupcovia SLS, jej predseda Andrej Hlinka a podpredseda Dr. Jozef Buday.

Úvod časopisu „Furdek“, ktorý vydávalo združenie v Amerike, vydal dňa 15. júla 1926 pri príležitosti príchodu biskupského zboru a národnej delegácie slávnostné číslo s príležitostnými článkami. Do čísla prispeli i biskupi, pozdravili rodákov, ktorí im dali sľub, že americkí študenti so slovenskými koreňmi ostanú navždy verní viere a slovenskému národu. Zároveň bola uverejnená aj fotografia slovenských biskupov s biskupom v Clevelande Jozefom Schremsom.¹¹⁰

Poslaním misie SSV bolo získať dary po 10 dolárov, za ktoré darcovia dostali Písmo Sväté. V Spojených štátoch získali 1500 nových členov a rozdali 3800 kusov Písma Svätého. Späť do vlasti sa biskup a ostatná delegácia vrátili 18. augusta 1926.¹¹¹

107 *Zlaté jubileum kňazstva – reverend Stehen J. Krasula*. New York 1964, s. 10.

108 DANIŠOVIČ, Stanislav: *Od kolisky po šesťdesiatku*, s. 40. Porov. *Slovák*, 1926, roč.VII, č. 172, s. 5.

109 Orol (Augustín Raška), Katolícka jednota žien (Ján Válek), Svoradov (Dr. Eugen Filkorn).

110 *Slovák*, 1926, roč. VII., č. 166, s. 3.

111 PÖSTÉNYI, Ján: *Dejiny Spolku sv. Vojtecha*, s. 80-82.

Svoje poslanie rozširoval i počas misijnej púte, keď pri príležitosti 60. výročia založenia SSV viedol púť amerických hostí do Ríma. Ako biskup uskutočnil cestu do Ríma každých päť rokov. Okrem Vatikánu navštívil roku 1924 i výstavu v Anglicku, roku 1928 Palestínu a roku 1930 navštívil súkromne aj koloniálnu výstavu vo Francúzsku. Štyrikrát sa zúčastnil na eucharistickom kongrese: roku 1926 na pozvanie amerických Slovákov v Chicagu, roku 1930 v africkom Kartágu a roku 1932 v Dubline. Posledný, na ktorom sa Jozef Čársky zúčastnil, bol 34. eucharistický svetový kongres organizovaný v Budapešti roku 1938. Konal sa v dňoch 26. – 29. mája za účasti pápežského legáta Eugenia Pacelliho a popredných predstaviteľov katolíckej cirkvi z Európy a ostatného sveta.¹¹²

Summary

The goal of this paper is to introduce personality of Joseph Čársky, bishop of Košice diocese in the first half of 20th century, in the period 1925 – 1939. The text outlines his life and spiritual service as a student, cleric, priest, bishop and, last but not least, as a human.

The main focus of the article is on his activities on sacral, cultural and national field, presenting his activity as the priest in the village Široké and as the teacher of Slovak language and religion at schools in Košice, and above all his bishop service during years 1925 – 1939 as the most significant part of his life.

Work is based on archival documents, scholarly literature and contemporary press.

Autor:

Jozefína Zubková
Nižný Hrabovec č. 267
094 21 Nižný Hrabovec

Posudzovateľ:

Mgr. Ivan Petranský, PhD.
Ústav pamäti národa
Bratislava

112 AACass. Košice. *Episcopalía. Jozef Čársky, Curriculum vitae 1956. Porov. A XX-XIV. Nemzetközi eucharisztikus kongresszus emlékkönyve. Közrebocsátja a kongresszus előkészítő főbizottsága.* Budapest 1938, s. 127-234.

Obrazová príloha

Obr. 1. Jozef Čársky ako žiak skalického gymnázia. Fotografia vznikla v rokoch 1897-1901. Zdroj: DANIŠOVIČ, Stanislav. Od kolisky po šesťdesiatku. Trnava: SSV, 1946.

Obr. 2. Jozef Čársky ako učiteľ slovenského jazyka v Košiciach. V dolnom rade tretí sprava. Zdroj: AACass. Košice, Alexander Spesz, bez sign.

Obr. 3. Deň slovenských biskupov. Obr. z roku 1926. Jozef Čársky tretí sprava. Zdroj: Zlaté jubileum kňazstva – rev. Stehen J. Krasula. New York: 1964.

Obr. 4. Erb biskupa Čárskeho. Zdroj: ZUBKO, Peter. Cirkevná heraldika v Košickej arcidiecéze. Košice: Seminár sv. Karola Boromejského, 2008.